

Pogingen tot opbeuring van de Gentse wolnijverheid bij de aanvang van de XIXe eeuw

door

H. COPPEJANS-DESMEDT

De wolnijverheid, eenmaal de Gentse textielnijverheid bij uitstek, waaraan de Arteveldestad tijdens de Middeleeuwen haar macht en glorie had te danken, had tegen het einde van het Oud Regime het grootste deel van haar betekenis verloren. Weliswaar werd de wol er nog altijd bewerkt en verwerkt, maar de produktie steeg niet meer boven het lokale belang uit. Ook in de voortbrengst zelf was verandering ingetreden: de mooie kwaliteitsgoederen van de Middeleeuwen hadden de plaats ingeruimd voor goedkopere, zij het dikwijls min duurzame stoffen.

Laken werd nog vervaardigd, niet meer uit Engelse wol zoals vroeger, maar uit Spaanse wol en dit op zeer beperkte schaal. Veel meer kenmerkend voor de Gentse produktie uit die tijd waren de grovere en goedkopere stoffen, eigenlijke verbruiksartikelen in de ware zin van het woord, die vooral bij de plattelandsbevolking rond de stad grote aftrek vonden¹. Zij kwamen in tal van variëteiten voor; bestemd voor kleding onderscheidde men: baaien, carsayen, chalmouks, coatings, frisaarden, sergen en vlamink; daarnaast werden ook wollen dekens vervaardigd². Voor de goedkopere soorten gebruikte men Zeeuwse of inlandse wol, die van minderwaardig gehalte was, maar daarentegen het voordeel opleverde beterkoop te zijn³.

(1) „... Le département de l'Escaut a une population de 550.000 âmes. Au p^rat pays presque toutes les femmes s'habillent de laine. On peut dire sans exagération que 300.000 habitans n'y portent habituellement autre chose..". R(ijks) A(rchief) Gent, Dept. Schelde, 1654/1, Memorie van de Gentse wolwevers gericht tot de prefect van het departement van de Schelde d.d. 6 april 1806.

(2) Baai: dik en grof wollen weefsel, op molton gelijkend flanel, met ketting uit kamwol en inslag uit kaardwol, gebruikt voor onderklederen, vrouwenrokken, hemden voor zeelieden en boeren; Carsay of karsay: gekeperde wollen stof, sterk gevold en licht geschoren, dikker dan laken; chalmouk of kalmouk: langharig wollen weefsel, aan beide zijden geruwde stof in keper of kruiskeperverbinding; coating: wollen stof, soort flanel van Engelse oorsprong; frisaarde: wollen stof, langer van haar, grover, dikker en sterker gevold dan laken; serge: licht gekeperd weefsel uit kamwol, waarvan de inslag minder glad en minder dicht is dan de ketting en slechts weinig in het oog springt; vlaemink of vlaeminck: wollen stof geschikt voor kleding, blijkbaar een typisch Vlaams produkt. Zie Savary des Bruslons, *Dictionnaire universel de commerce*, Kopenhagen, 5 dln., s.v.; N.W. Posthumus, *De Geschiedenis van de Leidsche Lakenindustrie*, dl. II, 's Gravenhage, 1939, blz. 317-319, blz. 323 en 326; O. Viennet, *Une enquête économique dans la France Impériale. Le voyage du Hambourgeois Philippe-André Nemnich* (1809), Parijs, 1947, glossarium.

(3) „Ce département comme celui de la Dyle possédait au Moyen Age diverses manufactures de draps. On n'y fabrique plus aujourd'hui de draps fins, mais seulement des étoffes communes, particulièrement de celles dites coatings, beigues etc.

Bovendien was er een niet onbelangrijke produktie van wollengaren, dat ten andere bekend stond onder de benaming van *sayette*.

De wolnijverheid kan men dus op het einde van het Oud Regime, wat de produktie betreft, te Gent in twee groepen onderscheiden: de eigenlijke produktie van stoffen, die het werk was van de weverij en de produktie van wollengaren, die het werk was van de twijnderij.

Dat onderscheid beperkte zich niet alleen tot de produktie, maar beantwoordde eveneens aan een verschil in de organisatie van de wolindustrie. De wevers immers, welke ook de soorten stoffen waren, die zij vervaardigden, waren op het einde van het Oud Regime nog steeds gegroepeerd in één ambacht: het wolweversambacht; terwijl daarentegen degenen die wollengaren produceerden (en bekend stonden onder de benaming van *fabrikanten van sayette*) geen ambacht vormden.

De nogal eigenaardige benaming van die laatsten is ongetwijfeld door het verleden uit te leggen. In werkelijkheid waren zij in de XVIe eeuw producenten van *sayette-stoffen* of *saaïen*, doch hadden blijkbaar in de loop van de volgende eeuwen het weven vaarwel gezegd om zich alleen te houden aan de produktie van wollengaren. Zij hebben aldus blijk gegeven van aanpassingsvermogen aan de economische omstandigheden en het is dan ook niet te verwonderen, dat zij in de gezamenlijke wolnijverheid te Gent een betere positie hebben behouden.

Een telling van het jaar III vermeldt inderdaad nog slechts 5 wolwevers met in het geheel 4 werklieden en 4 leerjongens; terwijl wat de *sayettefabrikanten* betreft, er 4 ondernemers met 83 arbeidskrachten worden aangegeven. Vóór de inval van de Fransen hadden deze *sayettefabrikanten* zelfs 115 werklieden in dienst⁴. Uit andere bronnen blijkt dat de telling bovendien onvolledig is en de *sayettefabrikanten* op dat ogenblik minstens ten getale van 14 waren⁵.

Belangrijk waren die ondernemers nochtans niet. Zij beschikten over geen eigenlijke werkplaatsen. Behalve met één of twee knechten, werkten zij uitsluitend met vrouwen en kinderen, die voor hen de wol aan huis sponnen, zodat de Gentse *fabrique van sayette* in werkelijkheid een echte huisnijverheid was. De grootste ondernemer beschikte over 34 arbeidskrachten⁶.

dont le peuple s'habille. Encore tire-t-on de Zélande presque toute la laine qu'on y employe, A(rchives) N(ationales) Parijs, F/12, 631. *Statistique industrielle n. 11/28, Escaut. Fi., coton et laine*. Zie verder M. Faipoult, *Mémoire statistique du département de l'Escaut*, Parijs, jaar XIII. Heruitg. door P. Deprez, *Maatsch. voor Geschiedenis en Oudb. te Gent*, Verh. X, Gent, 1960, blz. 173-174. Zie ook [P. Botte], *Mémoire des sisserans en laine (Wollewevers) de la commune de Gand au sujet de leurs manufactures*. Gent, z.j. (1806), blz. 7: „... nous ne pouvons guères employer que des laines du pays. Nos moutons habitent, dans trois quarts de la Flandre, des terrains plus ou moins humides. La plus grande partie de laines est longue, grosse, péssante et d'une qualité inférieure...”.

(4) S.A.Gent, *Serie K 2/1*, bundel A, telling van nivôse jaar III (december 1794-januari 1795).

(5) Men vergelijkte hiervoor de verklaring afgelegd door de *sayettefabrikant* A. Bouvry (S.A. Gent, *Serie K 2/1*, bundel A, telling van nivôse jaar III) met de *Wegwijzer van Gent* van het jaar 1795. In de *Wegwijzer* worden ten andere ook 9 wolwevers vermeld in de plaats van 5.

(6) S.A.Gent, *Serie K 2/1*, bundel A, telling van nivôse jaar III.

Terwijl de twijnderij van wollengaren tijdens het Frans Bewind en ook daarna een verdere roemloze stilstand heeft gekend, beleefde de wolspinn-erij en -weverij integendeel een ontwikkeling die het vermelden waard is.

Einde 1794, begin 1795 werd de voorraad wol nodig voor de Gentse wolwevers door de deken van het ambacht op 150.000 pond, hetzij 75.000 kgr. geschat ⁷.

In de telling van 1801 worden te Gent 18 wolnijveraars, 388 wolspinners en -spinsters, en 369 wevers vermeld, deze laatsten zonder onderscheid tus-sen de eigenlijke wolwevers en diegenen die katoen of linnen weefden ⁸.

De afschaffing van het ambachtswezen schijnt op technisch gebied nieu-we mogelijkheden te hebben geschapen. De wolnijveraars hadden zich zo-ver weten aan te passen dat ook zij over spinmachines beschikten. Welis-waar waren het geen Engelse maar toch hoefden zij — volgens een ver-slag — in niets voor deze laatsten onder te doen vermits één enkele van die machines het werk van twintig tot dertig spinsters kon verrichten ⁹.

Bij de pogingen om machines in de wolnijverheid in te voeren hebben voornamelijk twee figuren een rol gespeeld: ten eerste de bekende Lieven Bauwens en ten tweede de minder bekende, maar op het gebied van de wolnijverheid veel belangrijker nijveraar Liévin François Benoit Sibille.

De pogingen van Bauwens op het gebied van de wolindustrie houden vermoedelijk verband met de leveranties aan het Franse leger, die hij op zich had genomen. In 1799 was hij bezig met het opbouwen van een wolweverij in en nabij Gent, ofschoon hij op dat ogenblik ook nog volop in beslag genomen werd door de voltooiingswerken aan zijn katoenfabriek te Passy bij Parijs ¹⁰. Meer dan waarschijnlijk heeft hij aanvankelijk zijn wolweverij te Gent ondergebracht in de familiale leerlooierij op het Nieuwland, doch reeds op 22 oktober 1799 ging hij tot de liquidatie van dat bedrijf over. Hij liet immers in de *Gazette van Gend* het volgende bericht verschijnen: „*Qu'il se trouve à vendre chez le Citoyen L. Bauwens à la fabrique de cuir au Nieuwland à Gand, trois mécaniques flamandes à filer la laine, les cardes et autres ustenciles à faire des coatings, deux métiers anglais à tisser, dévidoir et autres nécessaires, tables à polir, chaudières à teindre et quelques restants de couleurs, une rame à teindre les pièces; enfin tout ce qui est nécessaire à la fabrication de coatings. On offre aussi une partie de laine des Ardennes à un prix très modique ainsi qu'une partie de laine du pays*”.

Inmiddels had hij reeds in de zomer van 1799 een andere wolweverij te Drongen op touw gezet, waar hij zich toelegde op het weven van coa-tings. Dat het voor hem een nieuwe nijverheid was die hij aanpakte, blijkt duidelijk uit het feit dat hij op 13 augustus 1799 aan de directeur van zijn

(7) *Eod. loco.*

(8) *Eod. loco*, bundel D, telling van het jaar IX-X (1801-1802).

(9) „*Nous avons des mécaniques pour filer la laine, qui proportion gardée, ne le cèdent en rien aux mécaniques anglaises. Une de nos mécaniques économise vingt à trente fileuses: nous pouvons les augmenter au besoin et les porter au même degré d'action et de perfection que les Anglais ont porté les leurs...*”, [P. Botte], *O.c.*, blz. 7; nadere bijzonderheden omtrent de technische samenstelling van bedoelde machines zijn ons niet bekend.

(10) A. Desprechins, *Liévin Bauwens et sa famille*, Brugge, 1954, blz. 35 e.v. (*Tablettes des Flandres*, REC. 5).

onderneming, zijn latere schoonbroer Bernard de Pauw instructies zond over het soort stoffen die moesten geweven worden, maar daarbij de kenschetsende opmerking voegde: „... à présent vous ferez faire une pièce qui ne soit pas trop longue mais exactement de la même finesse que l'échantillon ci inclus et vous ferez acheter la laine propre à cela; je ne sais si cela doit être teint avant d'être tissé ce que vous informerez...”¹¹

Bauwens was dus op dat ogenblik een volslagen *homo novus* in het vak. Hij was de zakenman, die meer door intuïtie dan door berekening de mogelijkheid van de wolweverij heeft aan gevoeld, en zodra het hem duidelijk werd dat de zaak geen toekomst had, deze opnieuw liet varen.

Een veel ernstiger poging om de Gentse wolweverij een grootser opzet te geven en een nieuwe geest bij te brengen werd ondernomen door een Gentenaar, die zijn gehele leven buiten dat bedrijf had gestaan en die pas op rijpere leeftijd tot de wolindustrie overging.

Inderdaad Liévin François Benoit Sibille werd te Gent geboren op 24 april 1760. Hij huwde er Anna Catherina de Ketelaere en was eerst jarenlang bedrijvig als *zeemledertouwer*¹².

Een zakenreis naar Londen in 1797 werd voor hem aanleiding tot politieke moeilijkheden met het Franse Bestuur, zo zelfs dat hij meer dan een jaar lang terecht kwam eerst in het Tuchthuis te Gent en daarna in de gevangenis te Rijsel¹³.

Misschien had hij bij zijn verblijf te Londen er de wolindustrie en haar technische uitrusting van meer nabij leren kennen; hoe het ook zij in ieder geval na afloop van zijn avontuur met de Franse Overheid, ging hij omstreeks 1799 in zijn geboortestad over tot de oprichting van een wolspinnery, -weverij en -ververij.

Een gebouw achteraan zijn woning, gelegen in de Sint Lievensstraat tegenover de ruitery-kazerne, richtte hij als werkplaats in en bracht er zestien weefgetouwen voor coatings in onder. Bovendien beschikte hij ook buitenshuis over nog acht andere. In minder dan vier jaar had hij zich reeds zover in zijn nieuw bedrijf weten in te werken, dat hij zich in staat achtte om met zijn weefsels aan de tentoonstelling te Gent van het jaar XI (1803) deel te nemen.

In het rapport van de jury wordt in uiterst vleierende bewoordingen over zijn produktie gehandeld, zodat het geen verwondering baart dat hem een zilveren medaille te beurt viel¹⁴.

(11) S.A.Gent, *Fonds N. de Pauw*, brief van Lieven Bauwens aan Bernard de Pauw d.d. 26 thermidor jaar VII (13 augustus 1799).

(12) S.A. Gent, *Tellingsregister*, VIe sectie, volkstelling 1833, Sint Lievensstraat nr. 6; *Wegwijzer van Gent*, 1782, blz. 99; 1783, blz. 100; hij overleed te Gent op 22 november 1837, zie *Burgerlijke Stand van Gent*, Overlijdens, s.d^e.

(13) Zie hiervoor zijn rekest gericht tot koning Willem I d.d. 28 mei 1825 voor het bekomen van een lening van 8.000 fl., A(lgemeen) R(ijksarchief) Den Haag, *Staatssecretarie* 2352, K.B. van 7 november 1825, n° 75.

(14) *Procès-Verbal des opérations du jury... pour examiner les produits de l'industrie départementale réunis au salon de la Mairie de Gand à l'occasion du passage du Premier Consul*, Gent, jaar XI (1803), blz. 13. Zie verder over deze tentoonstelling: P. Claeys, *Une exposition nationale à Gand en 1803*. In: *Pages d'histoire locale*, dl. I, Gent, 1885, blz. 59-68.

Die eervolle onderscheiding was een aansporing zodat hij in de daaropvolgende jaren met verdubbelde ijver ging doorwerken. Zijn pogingen werden ongetwijfeld met succes bekroond, want in 1806 had hij reeds honderd zestig werklieden in dienst ¹⁵.

De uitbreiding van zijn bedrijf was waarschijnlijk in de eerste plaats te wijten aan de deugdzaamheid van zijn fabrikaat, dat hem een grote afzet bezorgde. Het beste bewijs voor de degelijkheid van zijn produkten vindt men reeds in het feit dat op de tentoonstelling van het jaar XIII (1806) hem de grootste onderscheiding, namelijk een gouden medaille werd toegekend ¹⁶. Verder hadden de omstandigheden ongetwijfeld ook tot de bloei van zijn bedrijf bijgedragen. De economische maatregelen tegen Engeland uitgevaardigd en naderhand de Continentale Blokkade hadden immers een einde gesteld aan de overgrote toevoer van Britse wollenstoffen.

Deze economische politiek was ongetwijfeld de Gentse wolindustrie in het algemeen ten goede gekomen, al werd door de Gentse wolwevers nog fel geklaagd over de Engelse concurrentie, die nog lange tijd op behendige wijze haar weefsels clandestien wist te importeren ¹⁷.

Doch alles bij mekaar kende de Gentse wolindustrie in de eerste jaren van de XIXe eeuw een vrij voorspoedige tijd. Het aantal arbeidskrachten, die in die nijverheid werd te werkgesteld, beliep zelfs op een bepaald ogenblik tot 479.

Deze gunstige toestand bleef echter niet voortduren. De depressie van het tweede halfjaar van 1808 vond ook weerklank in de wolnijverheid te Gent. De produktie liep achteruit en het aantal werklieden werd van 479 op 230 teruggebracht ¹⁸. Zeer lang schijnt de crisistoestand niet te zijn blijven voortduren en alhoewel geen preciese gegevens voorhanden zijn, mag men wellicht aanvaarden dat de reprise, zoals in de katoenindustrie zich reeds in het daaropvolgende jaar voordeed, zonder dat nochtans het juiste tijdstip daarvan nader kan worden bepaald ¹⁹.

In ieder geval is het aantal werklieden in de eerste semester van 1810 terug gestegen tot 377 en zal het in de tweede semester 399 bereiken ²⁰.

Voor Sibille was echter de grootste bloeitijd definitief achter de rug. Voortaan moest hij de eerste rang onder de Gentse wolnijveraars afstaan aan een zekere Maes. Als opvolger van Lieven Bauwens had deze laatste van 22 maart 1810 af de leiding op zich genomen van de produktie in het Tuchthuis te Gent ²¹.

(15) A.N. Parijs, *F 12/1549*, Bulletin industriel, Lainages, Département de l'Escaut, ville de Gand.

(16) Vermeld in een verslag van de gouverneur van Oost-Vlaanderen gericht tot de Staatsraad, Administrateur voor de Nationale Nijverheid d.d. 26 augustus 1825, R.A.Gent, *Hollands Fonds*, n° A 452.

(17) R.A.Gent, *Dept. Schelde n° 1654/1*, Memorie van de Gentse wolwevers gericht tot de prefect van het departement d.d. 6 april 1806.

(18) S.A.Gent, *Serie K 2/1*, bundel G, *Etat du nombre des individus occupés dans les fabriques et manufactures de la commune de Gand*, 1808.

(19) Voor de toestand in de katoenindustrie zie J. Dhondt, *L'Industrie cotonnière gantoise à l'époque française*. In: *Revue d'histoire moderne et contemporaine*, dl. II, blz. 250 e.v.

(20) A.N.Parijs, *F 12/1574*, zie ook Bijlage B blz. 19.

(21) S.A.Gent, *Fonds N. de Pauw*, schrijven van de prefect van het departement

Dan terwijl Lieven Bauwens zich vooral op de katoennijverheid had toegelegd en onder zijn beheer vlas en wol in het Tuchthuis slechts bijkomstig werden bewerkt, wijdde Maes zich uitsluitend aan de wolindustrie. De gunstige economische voorwaarden waarin hij werkte en niet in het minst de goedkope arbeidskrachten waarover hij beschikte, waren oorzaak dat zijn Gentse mededingers niet tegen hem waren opgewassen. Jarenlang bleef hij de eerste plaats onder de Gentse wolnijveraars bekleden.

De produktie van de Gentse wolnijverheid, daarin natuurlijk begrepen die van het Tuchthuis, bedroeg in 1810 in totaal 55.082 kgr. spinwol en 2.114 stukken stoffen. Men beschikte er in het geheel over een dertigtal mechanische spinwerktuigen en het dubbele aan weefgetouwen. In het eerste halfjaar van 1811 steeg het aantal arbeiders tot 422 en werden er 25 mechanische spinmolens en 66 weefgetouwen geteld. In vergelijking met de voorgaande semester werden nochtans ruim 2.000 kgr. wol minder gesponnen en nagenoeg 100 stukken weefsel minder gefabriceerd²².

In tegenstelling met de katoen- en vlasnijverheid was de crisis van 1810-1811 veel minder merkbaar in de Gentse wolindustrie. Op enkele uitzonderingen na bleef de toestand bij het grootste aantal der Gentse wolnijveraars stationair. Merkwaardig is dat juist diegenen die zich qua produktie en aantal arbeidskrachten boven de doorsnee Gentse wolnijveraar verhieven daarentegen wél werden getroffen. Dit geldt in de eerste plaats voor Lacombe en Driessens, die resp. vóór de crisis 26 en 29 personen in dienst hadden. De produktie van de eerste verminderde met 72,72 %, deze van de tweede met 37,5 %, terwijl ook het aantal werklieden bij Lacombe van 26 op 8 en bij Driessens van 29 op 20 werd teruggebracht.

Het grootste slachtoffer was echter ontegensprekelijk de voornaamste Gentse wolnijveraar Sibille. Zijn produktie aan spingaren werd met 78,33 % gereduceerd; zij viel inderdaad terug van 12.000 kgr. (1^e semester van 1810) tot 2.600 kgr. (1^e semester 1811); terwijl het aantal van de door hem geweven stoffen in die respectieve semesters daalde van 240 tot 50 stukken. In het eerste halfjaar van 1810 beschikte hij over 68 arbeidskrachten, 13 mechanische spinmachines en 10 weefgetouwen; een jaar later had hij nog slechts 15 werklieden in dienst en waren er in zijn onderneming maar één enkele mechanische spinmolen en twee weefgetouwen meer in werking. Nochtans kan men zich de vraag stellen of de oorzaak van zijn ondergang wel haar oorsprong vindt in de depressie van 1810-1811, of niet eerder moet worden gezocht — zoals reeds hoger aangestipt — in de groeiende concurrentie hem aangedaan door de ondernemer van het Tuchthuis, Maes. Het feit dat ook in de jaren na de crisis de onderneming van Sibille geen heropleving meer kende, wijst reeds in die richting²³.

van de Schelde gericht aan Lieven Bauwens d.d. 13 februari 1810, waarin hij hem mededeelt dat de lokalen van het Tuchthuis tegen 22 maart 1810 moeten zijn ontruimd.

(22) S.A.Gent, *Serie K 2/1*, bundel 0 : *Etat de situation des fabriques et manufactures de draps et autres étoffes de laine de toute espèce...* Zie ook Bijlage D, blz. 26-27.

(23) S.A.Gent, *Serie K 2/1*, bundel 0 : *Etat de situation des fabriques d'étoffes de laine de toute espèce pendant les 1e et 2e semestres 1810, les 1er et 2me semestre 1811 et le 1er semestre 1812*, M.L Sibille, rue St. Liévin. Zijn zesmaandelijks produktie blijft onveranderlijk 2.600 kgr. spinwol en 50 stukken weefsel; inmiddels had hij zich ook op de lintweverij toegelegd. Men vergelijkte eveneens Bijlage D, blz. 26-27.

Alles bij mekaar kan men besluiten dat de crisis van 1810-1811 in feite de Gentse wolnijverheid op enkele uitzonderingen na weinig of niet heeft aangetast. De reden daarvan moet gezocht worden in het lokale karakter van die industrie. De doorsnee wolnijveraars in de Arteveldestad waren immers niet meer dan ambachtslieden, die de plaatselijke afzetmarkt verzorgden en over een vaste cliënteel beschikten. De ongunstige conjunctuur ging om zo te zeggen aan hen ongemerkt voorbij, misschien wel juist door het feit dat bij hen de produktie veel minder opgedreven was dan bij de grotere ondernemers.

Ook in het volgende jaar, zich uitstrekkend over de tweede semester van 1811 en de eerste semester van 1812, onderging hun voortbrengst geen noemenswaardige verandering. Indien het totale cijfer van de Gentse produktie en het aantal arbeidskrachten stegen, was dit essentieel te wijten aan de voortbrengst van het Tuchthuis.

Zoals hoger vermeld werd het Rasp- of Tuchthuis te Gent pas in de tweede trimester van 1810 volop voor de wolnijverheid georganiseerd. Zoals duidelijk blijkt uit de navolgende tabel ging de produktie in stijgende lijn, om haar hoogtepunt te bereiken in de tweede semester van 1811 toen aldaar 19.000 kgr. wol werden gesponnen en 625 stukken werden gefabriceerd ²⁴:

PRODUKTIE VAN HET TUCHTHUIS TE GENT
1810-1813

SEMESTERS	AANTAL		AANTAL WERKLIEDEN			HOEVEELHEID AANTAL	
	mecha- nische spinma- chienen	weef- getouwen	voor het spinnen	voor het weven	voor de overige bewer- kingen	gesponnen wol in kgr.	stukken
1° sem. 1810	2	2	24	5	6	350	10
2° sem. 1810	6	10	60	20	15	3.060	160
1° sem. 1811	9	25	80	54	30	5.500	237
2° sem. 1811	1	50	200	110	50	19.000	625
1° sem. 1812	1	50	200	110	50	18.500	625
2° sem. 1812	1	40	80	70	30	6.000	202
1° trim. 1813	1	35	115	70	35	5.792	236
2° trim. 1813	1	37	80	74	34	3.772	166
3° trim. 1813	1	25	40	42	15	2.261	148

In dit semester werden te Gent in het totaal met inbegrip van de produktie in het Tuchthuis 36.850 kgr. spinwol en 1357 stukken weefsel vervaardigd; het aantal arbeiders steeg tot 624 ²⁵.

(24) *Eod. loco, Etat de situation des fabriques et manufactures de draps et autres étoffes de laine (1810-1813)*. Men vergelijkte verder deze tabel met Bijlage C, blz. 24.

(25) *Eod. loco*.

Het verschil in produktiviteit van de vrije werklieden en die van de kostgangers uit het Tuchthuis is werkelijk opvallend. Bij deze laatsten is zij zeer laag en bedraagt nauwelijks de helft, soms slechts een derde van die van de gewone werkman.

Inderdaad in het tweede halfjaar van 1811 waren er op een totaal van 286 spinners of spinsters 200 in het Tuchthuis werkzaam; terwijl er op 155 wevers er 110 tot de kostgangers van voornoemde instelling behoorden. De produktie van de 200 spinners-gevangenen bedroeg in de tweede semester van 1811 in het geheel 19.000 kgr, hetzij 95 kgr per hoofd. De 86 vrije werklieden die in diezelfde tijd in de stad werkzaam waren, vervaardigden daarentegen 17.850 kgr. spinwol hetzij 207,5 kgr. per persoon. Op de totale produktie van 1357 stukken, werden er in het Tuchthuis door 110 gevangenen 625 stukken geweven, hetzij gemiddeld 5,7 per hoofd. De 732 overige stukken werden in de stad gefabriceerd door 45 wevers wat een gemiddelde produktie vertegenwoordigt van 16,3 stukken. Dit verschil in produktiviteit wordt begrijpelijk, wanneer men bedenkt dat de vrije werklieden eigenlijke vakmensen waren, terwijl de gevangenen meestal niet meer waren dan gelegenheidsspinners en -wevers ²⁶.

Die gunstige toestand in de Gentse wolindustrie strekte zich verder uit over de eerste semester van 1812, waarna de daling inzette. In 1812 werden te Gent 63.576 kgr. spinwol en 2.369 stukken weefsel gefabriceerd, waarvan de totale waarde respectievelijk op 300.000 fr. en 219.300 fr. werd berekend. Onder de voornaamste producenten worden behalve Maes, ondernemer in het Tuchthuis, nog steeds Sibille en Lacombe geciteerd ²⁷.

Vermeldenswaardig is dat zelfs bij een stijgende produktie het aantal mechanische spinwerktuigen te Gent hoe langer, hoe meer afnam. Inderdaad in het eerste halfjaar van 1810 werden te Gent 31 mechanische spinmachines geteld en bedroeg de gehele voortbrengst van spinwol 28.636 kgr.; twee jaar later zijn er bij een totale produktie van 36.300 kgr. spinwol (1e semester 1812) nog slechts 17 mechanische spinmachines in werking. Maes, die in het Tuchthuis te Gent in de eerste semester van 1811 niet minder dan 9 mechanische spinwerktuigen gebruikte, hield er in de tweede helft van datzelfde jaar nog één enkele over, alhoewel zijn produktie steeg van 5.500 kgr. tot 19.000 kgr ²⁸.

Daaruit mag men wellicht besluiten, dat de mechanische spinwerktuigen waarover men te Gent op dat ogenblik beschikte blijkbaar technisch geen

(26) *Eod. loco.*

(27) R.A.Gent, *Dept. Schelde*, n° 1654/1. De produktie van de 2369 stukken wordt als volgt gedetailleerd :

„844 Pièces de draps à 24 m. & à 18 fr. le m. ou à fr. 432 la pièce	fr. 148.608
745 Pièces de tricot 9 fr. le m. ou à fr. 216 la pièce	fr. 160.920
412 Pièces de coatings 10 fr. le m. ou à fr. 240 la pièce	fr. 98.880
106 Pièces de tirtaine 4 fr. le m. ou à fr. 96 la pièce	fr. 5.176
167 Pièces de frisarde & flanelle 5 fr. le m. ou à fr. 120 la pièce	fr. 20.040
595 Pièces bay & diverses 6 fr. le m. ou à fr. 144 la pièce	fr. 85.680
<hr/> 2369 Pièces dont la valeur est de	<hr/> fr. 519.304
à déduire valeur de la laine filé	fr. 300.000
Reste pour valeur des produits	fr. 219.304

(28) Zie de tabellen blz. 7 en Bijlage C, blz. 24.

voldoening schonken, met als gevolg dat zij grotendeels opnieuw door de handarbeid werden vervangen.

In 1810 nam Gent als centrum van wolnijverheid in het departement van de Schelde één van de voornaamste zoniet de voornaamste plaats in. Uit de voorhanden gegevens blijkt dat Gent in 1812 door Ronse voorbijgestreefd werd, niettegenstaande de produktie van Gent slechts in de tweede semester van dat jaar achteruitliep. Ook te St.-Niklaas was een daling op dat ogenblik vast te stellen. Te Ronse daarentegen bleef de stijging aanhouden tot en met de derde trimester, waarna eveneens een daling intrad. In 1813 was de vermindering van de produktie te Ronse en te St.-Niklaas echter veel geringer dan te Gent, zodat die beide Vlaamse steden Gent bleven overtreffen ²⁹.

De daling in de produktie te Gent werd reeds vastgesteld door de burgemeester van die stad in zijn schrijven van 11 december 1812, waarin hij uitdrukkelijk verklaart de reden van die achteruitgang niet te kennen ³⁰.

Inderdaad in de tweede helft van 1812 werden nog slechts 27.276 kgr. wol gesponnen en 1012 stukken gefabriceerd tegenover respectievelijk 36.300 kgr. en 1357 stukken in de eerste zes maanden van datzelfde jaar ³¹. In tegenstelling met de bewering van de burgemeester werd niet alleen in het Tuchthuis, maar ook bij de kleinere ondernemers achteruitgang geboekt. Op het ogenblik van zijn schrijven kon hij immers nog geen volledig overzicht hebben van de toestand.

In 1813 kreeg de achteruitgang een nog meer uitgesproken karakter; gedurende de eerste zes maanden van dat jaar bedroeg de Gentse produktie aan gesponnen wol niet meer dan 12.651 kgr. en werden in het geheel 801 stukken weefsel gefabriceerd. Die daling was evenwel niet algemeen of was tenminste niet zo aanzienlijk in de overige plaatsen van het departement; de andere centra van enige betekenis als Ronse, St.-Niklaas en Eeklo bleven zich min of meer handhaven ³². Zij vond echter wel weerklank in de Gentse katoenindustrie, maar de oorzaken van de achteruitgang in deze laatste gouden nachts niet voor de wolnijverheid ³³.

Voor latere tijd ontbreken de uitvoerige statistieken, die voor de periode van 1810-1813 voorhanden zijn. Wel werden nog enkele tellingen verricht, die evenwel heel wat minder gedetailleerd zijn en o.m. geen inlichtingen meer verschaffen over de produktie. Zij laten nochtans toe, tot op zekere hoogte, de verdere evolutie in de wolindustrie te Gent te volgen.

(29) Zie de tabellen Bijlage B, blz. 19-22.

(30) „... L'état relatif aux fabriques d'étoffes de laine vous convaincra que cette fabrication a prospéré depuis le commencement de 1811 et pendant les 6 premiers mois de la présente année. J'ignore les motifs qui ont fait diminuer pendant le précédent trimestre l'activité qui régnait à cet égard dans la maison centrale de détention. Cet établissement est le plus considérable et le seul où il se fabrique des draps et du tricot. Les autres fabriques ne donnent que des étoffes grossières et la quantité de leurs produits n'a guères varié depuis trois ans...”, S.A.Gent, Serie K 2/1, bundel L, brief van de burgemeester van Gent d.d. 11 december 1812 aan de prefect van het departement van de Schelde.

(31) Zie de tabel Bijlage C, blz. 24.

(32) *Eod. loco*, Bijlage B, blz. 21.

(33) Als één van de belangrijkste oorzaken voor de achteruitgang van de katoenindustrie wordt aangegeven het tekort aan grondstof, zie J. Dhondt, *O.c.*, blz. 264-265.

In de statistische opgave van 1816 die minder volledig is, werden slechts elf wolnijveraars opgenomen, die gezamenlijk over 103 arbeidskrachten beschikten. Maes had ondertussen afgezien van de uitbating van het Tuchthuis te Gent, blijkbaar om geen andere reden dan dat die onderneming niet langer renderend was. Als belangrijkste ondernemer treedt Quanonne uit de Brabantdam op de voorgrond, die eerst als katoenspinner bedrijvig was, maar sedert 1810 zijn eerste proefnemingen in de wolindustrie had aangevangen. Zij werden blijkbaar met een zeker succes bekroond, want in 1816 had hij 31 werklieden in dienst³⁴.

Anderen zoals Driessens en Sibille hadden op het einde van het Frans Bewind hun bedrijf bijna een jaar lang stilgelegd, maar waren opnieuw van wal gestoken. In 1816 stelde de eerste 18 arbeidskrachten te werk; de tweede niet meer dan 6. Het daaropvolgende jaar had Driessens 33 werklieden in dienst, meer dan hij er ooit tot dan toe had³⁵.

Bij de telling van 1819 werden te Gent 14 wolnijveraars met in totaal 129 werklieden opgetekend³⁶. Tot op het einde van het Hollands Regime en zelfs in de eerste jaren van de Belgische Onafhankelijkheid zal de toestand van de wolindustrie te Gent maar weinig of geen veranderingen meer ondergaan. Wel vermeldt de statistische opgave van 1824 twaalf ondernemers met in het geheel 53 arbeidskrachten; en die van 1829 slechts vijf bedrijven met in totaal 73 werklieden, maar blijkbaar zijn die tellingen onvolledig³⁷. Tot en met 1835 en ook na dat jaar worden in de Wegwijzer van Gent daarentegen nog altijd een zestiental wolnijveraars opgegeven. Onder hen vindt men oude vertrouwde namen terug als Van der Vaeren, de beide Toeffaerts en Sibille; maar nog talrijker zijn de nieuwe namen als Bouché Derop-De Pauw van den Bulcke en Strobbe om maar enkele te noemen. Daaruit blijkt duidelijk dat de wolindustrie te Gent nog altijd door nieuwe krachten werd gevoed.

Sedert de Franse tijd heeft de wolnijverheid te Gent nochtans geen merkbare heropleving meer gekend. De enige poging om het bedrijf op grotere leest te schoeien was andermaal afkomstig van Sibille.

Na in het begin der twintigerjaren zijn wolspinnerij en -weverij volledig te hebben gestaakt, om zich te wijden aan de linnenblekerij en een chico-reifabriek, wenste Sibille in 1825 zijn oud bedrijf weer op dreef te brengen³⁸. Zijn wolspinnerij en -weverij lag hem blijkbaar zo nauw aan het hart, dat hij zich nooit van de uitrusting van zijn onderneming had ont-

(34) S.A.Gent, *Serie K 2/1*, bundel DD, *Flandre Orientale. Ville de Gand. Tableau statistique des fabriques et manufactures* (1816).

(35) *Eod. loco*, bundel FF, brief van Ferdinand Quanonne gericht tot de politie-commissaris van zijn wijk d.d. 15 februari 1817, waarin hij naam, adres en functie van zijn werklieden opgeeft.

(36) *Eod. loco*, *Serie K 2/2. Stad Gent. Gemeentepgave der fabrieken en werk-winkels... op den 31sten december 1819.*

(37) *Eod. loco*, *Serie K 2/1*, bundels HH en KK, Stad Gent, 1824. Naamlijsten van de fabrikanten, het soort fabriek dat zij uitoefenen en het aantal van hun werklieden, per wijk; 1829: *Staat der fabrieken der stad Gent, intra en extra muros.*

(38) R.A. Gent, *Hollands Fonds, n° A 452*, verslag van de gouverneur van Oost-Vlaanderen gericht tot de Staatsraad, Administrateur voor de Nationale Nijverheid d.d. 26 augustus 1825 betreffende Sibille.

daan. Hij beschikte nog steeds over 24 weefstoelen met hun toebehoorten, bom- en spoelwielen, kaarden, mechanische spinmolens, persen, twee kopeeren fornuizen voor het verven, cylinders en dergelijke meer.

Toch voorzag hij dat het opnieuw in werking stellen van zijn fabriek allerlei onkosten zou mede brengen, en daar hij niet over het nodige kapitaal beschikte, wendde hij zich daarvoor tot de koning. Zijn verzoek om een lening van 8.000 gulden werd ingewilligd bij Koninklijk Besluit van 7 november 1825³⁹.

Hij toog onmiddellijk aan het werk, maar een brand in zijn fabriek op 28 december 1826 vernielde voor een groot deel de uitrusting van zijn onderneming benevens een aantal koopwaren die er zich bevonden.

Hij liet zich echter niet ontmoedigen en trof onmiddellijk maatregelen voor de heropbouw van zijn bedrijf, wat wel een sprekend bewijs is van de onuitputtelijke energie, waarover deze lang niet meer zo jonge man beschikte, — hij was immers op dat ogenblik bijna 67 jaar oud.

Toch schijnt zijn onderneming niet de uitbreiding te hebben genomen, die hij had gewenst, evenmin als dit het geval is geweest met de Gentse wolnijverheid in het algemeen⁴⁰.

De voornaamste reden daarvan was ongetwijfeld de Engelse concurrentie, die zich na de Continentale Blokkade in al haar scherpste opnieuw deed voelen. Engeland maakte inderdaad van de gelegenheid gebruik om haar sinds jaren gestockeerde goederen tegen zeer lage prijzen op de markt te werpen. Maar ook later verschaft de voorrang inzake industriële uitrusting haar het dubbele voordeel van goede kwaliteit tegen lagere prijzen te kunnen leveren.

In een schrijven van 15 februari 1817 voorzag Ferdinand Quanonne dat hij door de Engelse concurrentie en de smokkelhandel weldra verplicht zou zijn al zijn werklieden te ontslaan, daar het hem niet langer meer mogelijk was aan die mededinging het hoofd te bieden⁴¹.

Bij de enquête van 1819 gingen alle Gentse wolnijveraars akkoord om te verklaren dat hun bedrijf grote hinder ondervond vanwege de in de vreemde gefabriceerde stoffen. Als middel om hierin te verhelpen vroegen zij een totaal invoerverbod op alle goederen, die in het buitenland werden geproduceerd, en een uitvoerverbod voor de ruwe, gewassen en gekamde wol. Om de export van hun eigen produktie te bevorderen, stelden zij de

(39) Deze lening werd hem toegestaan tegen zeer gunstige voorwaarden. De interest werd vastgesteld op 3% per jaar. Het kapitaal moest binnen een termijn van tien jaar zijn afgelost, met schijven van 2.000 gulden te beginnen van het zevende jaar af. Zie A.R.Den Haag, *Staatssecretarie* n° 2352, K.B. 7 november 1825, n° 75.

(40) R.A.Gent, *Hollands Fonds*, n° A 452, schrijven van de gouverneur van Oost-Vlaanderen gericht tot de Staatsraad, Administrateur voor de Nationale Nijverheid d.d. 3 november 1827 betreffende de brand in de fabriek van Sibille met voorstel tot regeling van de schadevergoeding.

(41) „*Se'on votre invitation voici les noms, qualités et demeures de mes ouvriers. J'ai l'honneur de vous prévenir en même tems que je suis obligé de les renvoyer tous dans une 12e ou 15e de jours. La marchandise anglaise m'ayant fait trop de tord cet hiver et la fraude sur les frontières de France pour entrer dans ce pays étant de 4½ à 5 pour cent, nous fait travailler à peu près en concurrence avec la France où les mains d'œuvre sont à meilleur compte que dans ce pays*”. S.A.Gent, *Serie K 2/1*, bundel CC, brief van Ferdinand Quanonne gericht tot de politicommissaris van zijn wijk d.d. 15 februari 1817.

toekenning van premies voor ⁴². Op zulk een radicaal voorstel werd vanzelfsprekend in Den Haag niet ingegaan.

In 1824 wisten de Gentse wolnijveraars hun eisen heel wat meer te temperen. Zij verzochten om de wollen goederen niet langer meer volgens de waarde maar per gewicht te belasten. Dit redelijke voorstel werd ingewilligd door de wet van 24 maart 1826 ⁴³.

Die maatregel was nochtans niet van aard om de Gentse wolindustrie op te beuren, die zelfs onder de gunstigste voorwaarden ten tijde van het Keizerrijk geen hoge vlucht had genomen. Het was en bleef essentieel een lokale nijverheid, die de plaatselijke afzetmarkt verzorgde en zelfs op dat terrein met vreemde concurrentie te kampen had. Onvermijdelijk moest zij in die omstandigheden geheel ten onder gaan. Dat was pas een voldongen feit nà de periode die hier werd behandeld.

(42) *Eod. loco*, Serie K 2/2, *Stad Gent. Gemeenteopgave der fabrieken en werk-winkels... op den 31sten december 1819*.

(43) A.R. Den Haag, *Staatssecretarie n° 2130*, rapport van de minister voor Nationale Nijverheid en Koloniën en van de Staatsraad, Administrateur der Directe Belastingen, op een rekwest van een aantal fabrikanten van wollen stoffen te Brussel en te Gent „hun verlangen te kennen gevende dat genoemde stoffen bij het gewigt worden belast en wel op het inkomen met f 100 de 100 nederlandsche ponden”; zie ook R. Demoulin, *Guillaume 1er et la transformation économique des Provinces Belges (1815-1830)*, Luik-Parijs, 1938, blz. 126.

BIJLAGE

INLEIDING

Deze bijlage bevat het statistische materiaal over de wolindustrie dat bij de archiefopsporingen aan het licht kwam en bovendien een statistische tabel, die op grond van archief gegevens werd samengesteld.

Het statistische materiaal werd in drie afdelingen onderscheiden: de eerste met betrekking tot het algemeen statistisch overzicht, de tweede betreffende het departement en de derde betreffende de stad Gent. De vindplaatsen van de bronnen worden bij iedere tabel afzonderlijk vermeld¹.

De eerste afdeling (A) bevat — zoals gezegd — de algemene statistiek van de wolnijverheid in Frankrijk voor de jaren 1810-1813. Alleen die gegevens werden opgenomen die van betekenis zijn voor het gebied van het latere België. Daar de statistiek naar de bestuurlijke indeling van het Franse Rijk departementsgewijze was opgemaakt, bood een dergelijke uitgave geen bezwaren. Het was zelfs overbodig de Belgische departementen, die voor de wolnijverheid zonder belang waren, in de uitgave op te nemen; terwijl daarentegen het Departement du Nord wegens de nauwe connecties met Vlaanderen niet achterwege kon worden gelaten.

De opgenomen departementen beperken zich tot het traditionele gebied van de wolnijverheid; zij betreffen: Oost- en West-Vlaanderen, Henegouwen en de streek van Verviers (departementen van de Schelde, van de Leie, van Jemappes en van de Ourthe). De overige departementen komen wel op de lijst voor maar bevatten geen gegevens.

Merkwaardig is bovendien dat voor het departement van de Ourthe met het zó belangrijke wolcentrum Verviers alleen voor de jaren 1810-1811 cijfers voorhanden zijn, terwijl zij voor de volgende jaren geheel ontbreken. Welke de reden daarvan mag zijn blijft een onopgeloste vraag.

De tweede afdeling (B) groepeerde de statistieken die het departement van de Schelde betreffen en die gediend hebben tot grondslag van de algemene statistiek in de eerste afdeling gepubliceerd. Die departementale tabellen onderscheiden — zoals men zal zien — de gegevens naar de steden of de arrondissementen. Zeer nauwkeurig is men daarbij niet te werk gegaan, want voor de jaren 1810-1811 worden alleen Gent, Aalst en Sint-Niklaas vermeld; terwijl van 1812 af bovendien Ronse, Bassevelde en Eeklo worden aangegeven. Daarbij werd van de tweede trimester van 1813 af nog De Klinge gevoegd. Deze tabellen die evenals de voorgaande op de *Archives Nationales* te Parijs berusten, werden in de mate van het mogelijke vergeleken met de gegevens berustend op het Rijksarchief en het Stadsarchief te Gent. Aldus kwamen een aantal verschillen aan het licht, die een korte commentaar wettigen.

Zo werden de gegevens betreffende de eerste semester van 1811 te Parijs verdubbeld om de statistische opgave voor het gehele jaar te bekomen.

(1) Zie over de aanleiding, de wijze van telling en opstelling van deze statistieken: H. Coppejans-Desmedt, *Bijdrage tot een kritische studie over de nijverheidsstatistieken uit de jaren 1795-1846*. In: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, dl. CXXVI (1960), blz. 22 e.v.

Men weet dat de cijfers voor de eerste semester van 1811 pas in het najaar van 1812 door de prefect aan de centrale regering werden overgemaakt, met de mededeling dat voor de tweede semester van 1811 de toestand nagenoeg onveranderd was ². De gegevens voor het tweede halfjaar van 1811 kwamen op de prefectuur te laat in en werden blijkbaar niet meer naar Parijs doorgestuurd. In ieder geval heeft men er voor het opstellen van de Algemene Statistiek geen rekening mee gehouden.

Voor 1812 heerst een zekere verwarring inzake de opgave van het preciese tijdperk. Bij vergelijking met de cijfers voor de stad Gent (Bijlage C) is het opvallend dat de opgave voor de eerste trimester van 1812 in de departementale tabel in werkelijkheid overeenkomt met die van de eerste semester voor de stad; terwijl de tweede en de derde trimester respectievelijk overeenstemmen met de derde en de vierde trimester. Voor de laatste trimester van 1812 in de departementale opgave is geen vergelijkingspunt voorhanden.

Bij deze statistieken werd gevoegd (onder n° 2) een bijzondere opgave over de toestand te Ronse. Zij laat de controle met de departementale bewerking toe en wijst ten andere voor de eerste trimester van 1812 een grove vergissing aan.

De derde afdeling (C) bevat één enkele tabel, nl. deze over de wolindustrie te Gent, die door de magistraat werd opgesteld. De tekst is duidelijk en vergt geen verdere toelichtingen.

In de vierde en laatste afdeling (D) wordt een meer gedetailleerde statistische tabel gegeven over de toestand van de wolindustrie te Gent van 1 januari 1810 tot 30 juni 1811. Deze tabel werd opgesteld op grond van de antwoorden, die door de nijveraars aan de politiecommissaris belast met de telling werden gegeven. Zij werd door ons zelf opgemaakt met het doel de weerslag van de crisis van 1810-1811 zo nauwkeurig mogelijk te kunnen nagaan. De globale cijfers die in de statistische opgave van de stad (Bijlage C) voorkomen, laten immers niet toe vast te stellen op welke wijze de afzonderlijke bedrijven op de crisis hebben gereageerd.

Bij vergelijking van die statistiek met de opgave van de stad blijken enkele verschillen tussen de cijfers bestaan. Over het algemeen schijnen zij te moeten herleid worden tot fouten in de optelling. Die verschillen wijzen evenwel niet op een bepaalde tendens tot vermeerdering of vermindering door het stadsbestuur en zijn bovendien verhoudingsgewijze beschouwd van geringe betekenis.

(2) *Ibidem*, blz. 24.

DOKUMENTEN

A. UITTREKSELS UIT DE ALGEMENE STATISTIEKEN

In de uitgave werden de kolommen van de tabel, waarin geen cijfers voorkomen weggelaten, evenals de tweede kolom die de titel draagt: „Noms des principales villes de fabrique ou des arrondissemens”. De volgende namen komen in die kolom voor:

Escaut: Gand, Alost, St. Nicolas.

Van 1812 af worden bovendien vermeld: Renaix, Bassevelde, Eecloo. Daarbij wordt van de 2e trimester 1813 af ook gevoegd: La Clinge.

Jemappe: Tournay.

Van de 4e trimester 1812 af worden bovendien aangegeven: Ath, Leuze, Peruwelz etc.

Lys: Bruges, Ypres, Courtray.

Daarbij wordt voor de 3e trimester 1812 ook melding gemaakt van: Furnes.

Nord: Lannoy, Lille, Roubaix, Solrelibre, Avesne.

In de 4e trimester 1812 worden bovendien aangegeven: Tourcoing en Hasebrouck.

Ourte: Verviers etc.

De tabellen bevinden zich op de *A.N. Parijs, F 12/1602*.

ETAT DE SITUATION DES FABRIQUES ET MANUFACTURES DE
DRAPS ET AUTRES ETOFFES DE LAINE DE TOUTE ESPECE

... pendant l'année 1810.

Nr.	Ind. des dépt.	Nombre de		Nombre d'ouvriers employés			Quantité de laine filée (en kgr.)	Nombre de pièces
		fil. par méc.	mét. pour tiss.	fil. par méc. ou à main	au tissage	autres mains-d'œuvre		
44	Escaut	32	105	267	118	180	82.342	3.756
61	Jemappe		180	3600	700	200	300.000	22.000
74	Lys		150	6166	203	57	66.770	3.476
92	Nord		590	3400	590	1800	252.277	33.125
96	Ourte ¹	69	1918	9334	2348	6754	754.066	50.510

(1) Il manque l'arrondissement de Liège.

Nr.	Ind. des dépt.	Nombre de		Nombre d'ouvriers employés		Quantité de laine filée (en kgr.)	Nombre de pièces	
		fil. par méc.	mét. pour tiss.	fil. par méc. ou à main	au tissage			autres mains-d'œuvre
... pendant l'année 1811.								
44	Escaut	35	115	286	146	187	88.172	4.142
61	Jemmape		140	3200	550	125	234.000	14.800
74	Lys		150	6148	208	53	54.890	2.318
92	Nord		595	3380	590	1795	250.200	30.000
96	Ourte	74	1539	6718	1923	5439	561.735	38.192
... pendant le 1er trimestre 1812.								
44	Escaut	18	2614	392	2677	3223	51.230	6.054
61	Jemmape		125	3000	370	100	34.000	2.612
74	Lys		147	6137	219	50	13.800	414
92	Nord		590	3380	590	1700	62.000	7.500
... pendant le 2e trimestre 1812.								
44	Escaut	17	202	268	254	300	29.191	2.037
61	Jemmape		156	8000	203	153	75.000	1.693 ¹
								101.000 ²
74	Lys		148	4138	219	52	20.200	567
92	Nord		794	3428	819	2724	77.702	43.379
... pendant le 3e trimestre 1812.								
44	Escaut	15	180	290	226	231	26.306	1.895
61	Jemmape		180	6766	180	200	56.900	82.400 ²
								1.756 ¹
74	Lys		148	4133	139	52	15.480	433
92	Nord		794	3428	819	2724	77.702	43.379
... pendant le 4e trimestre 1812.								
44	Escaut	9	176	289	221	232	25.939	1.883
61	Jemmape		103	3505	753	115	35.300	755 ³
								33.100 ²
74	Lys		148	4138	219	52	13.170	478
								9.523
92	Nord		820	3948	1226	2247	126.759	28.000 ⁴

- (1) Tapis
(2) paires bas et bonnets.
(3) Mètres tapis.
(4) paires de bas.

Nr.	Ind. des dépt.	Nombre de		Nombre d'ouvriers employés			Quantité de laine filée (en kgr.)	Nombre de pièces
		fil. par méc.	mét. pour tiss.	fil. par méc. ou à main	au tissage	autres mains-d'œuvre		
... pendant le 1er trimestre 1813								
44	Escaut	5	154	230	187	204	22.217	2.026
61	Jemmape		100(a)	5824	810	72	59.610	1.835 ¹ 3.682 ²
74	Lys							
92	Nord		601	2820	1285	2449	126.017	62.134 50.000 ³
... pendant le 2e trimestre 1813.								
44	Escaut	11	207	343	246	256	23.252	1.983
61	Jemmape		128	8283	988	392	107.080	1.884 ⁴ 5.155 ⁵
74	Lys							
92	Nord		607	2765	1239	2439	119.089	73.685 50.200 ⁶
... pendant le 3e trimestre 1813.								
44	Escaut	15	161	207	181	136	12.938	2.146
61	Jemmape		137	6450	603	322	69.190	1.986 26.100 ⁶ 8.300 ⁷
74	Lys		145	1549	200	50	15.150	827
92	Nord		616	2661	1247	2463	116.759	73.444 50.200 ⁸

(a) *het cijfer is moeilijk leesbaar.*

- (1) Tapis.
- (2) douzaines bonneteries.
- (3) bas et bonnets.
- (4) mètres de tapis.
- (5) douzaines de bas et bonnets.
- (6) paires de bas.
- (7) bonnets.

B. DEPARTEMENTALE STATISTIEKEN

De statistieken werden integraal uitgegeven met weglating van datum en ondertekening.

Deze onder N. 1 berusten op de *A.N. Parijs, F 12/1574*. Ter vergelijking volgt onder N. 2 een statistiek van de onderprefect van Oudenaarde, die een controle met de departementale opgave voor Ronse mogelijk maakt. Deze statistische opgave bevindt zich op het *R.A. Gent, Departement van de Schelde, n° 1654/1*.

ETAT DE SITUATION DES FABRIQUES ET MANUFACTURES DE DRAPS ET AUTRES ETOFFES DE LAINE
DE TOUTE ESPECE,
pendant le 1er semestre 1810, le 2me semestre de la même année, et le 1er semestre 1811.

Ind. du sem.	Noms des princip. villes de fabr. ou des arrond.	Nombre de		Nombre d'ouvriers employés			Quantité de laine filée (en kgr.)	Fabrication — Nombre de pièces de						Total.	
		fil. par méc.	mét. pour le tiss.	à la fil. méc. ou à la main	au tissage	autres mains-d'œuvres		Draps	Tricots	Coatings	Tire-taines	frisettes	Flanelles		Baey sargien et vla-minckx
1e 1810	Gand	31	58	152	71	154	28.636			479	38	30	58	438	1043
	Alost		10	3	8	6	730				24		30	52	106
	St.Nicolas	2	25	86	25	11	12.000			358	80			140	578
2e 1810	Gand	29	60	167	75	157	25.446		4	464	95	30	58	420	1071
	Alost		10	3	8	6	730				24		30	52	106
	St.Nicolas	3	35	97	35	17	14.800			426	280			146	852
		32	105	267	118	180	82.342								3756
1e et 2e 1811	Gand	25	66	166	99	163	23.356	53	143	269	35	30	58	385	973
	Alost		10	3	8	6	730				24		30	52	106
	St.Nicolas	10	39	117	39	18	20.000			592	150			250	992
		35	115	286	146	187	44.086								2071

Observations : K° 88.172 - P[èces] 4142 an 11 (a)

(a) Zie hoger blz. 14.

... pendant l'année 1812

Ind. du trim.	Noms des princip. villes de fabr. ou des arrond.	Nombre de		Nombre d'ouvriers employés			Quantité de laine filée (en kgr.)	Fabrication — Nombre de pièces de						Total.	
		fil. par méc.	mét. pour le tiss.	à la fil. méc. ou à la main	au tissage	autres mains-d'œuvres		Flanelle	Draps	Tricot	Coatings	Tire-taines	Frisards		Baey sargien et vla-minckx
1e tri-mestre	Gand	17	91	286	155	183	36.300	60	190	435	230	32	30	380	1357
	Renaix	1	2460	2	2460	3000		405			3500				3905
	Alost		10	3	8	6	730	30							30
	St.-Nicolas		25	49	25	19	13.275	50			520	30			600
	Bassevelde		4	7	4		225	1			17				18
	Eecloo		24	45	25	15	700	72			72				144
		18	2614	392	2677	3223	51.230	618	190	435	4339	62	30	380	6054
2e tri-mestre	Gand	17	81	166	135	160	14.900	30	62	140	114	15	15	190	566
	Renaix		60		60	100		720							720
	Alost		10	3	8	6	700	28							28
	St.-Nicolas		25	49	25	19	12.725	48			501	25			574
	Bassevelde		2	5	2		160	1			3				4
	Eecloo		24	45	24	15	706	72			73				145
		17	202	268	254	300	29.191	899	62	140	691	40	15	190	2037
3e tri-mestre	Gand	9	57	191	104	87	12.376		92	170	68	59	32	25	446
	Renaix		60		60	100		700							700
	Alost		10	3	8	6	780	32							32
	St.-Nicolas		25	47	25	18	12.312	49			486	31			566
	Bassevelde		4	4	5	5	180	2			5				7
	Eecloo	6	24	45	24	15	658	73			71				144
		15	180	290	226	231	26.306	856	92	170	630	90	52	25	1895
4e tri-mestre	Gand	9	55	190	103	86	12.520		90	162	67	58	30	21	428
	Renaix		60		60	100		720							720
	Alost		10	3	8	6	701	30							30
	St.-Nicolas		23	46	22	19	11.900	42			485	33			560
	Bassevelde		4	4	5	5	171	2			7				9
	Eecloo		24	46	23	16	647	71			65				136
		9	176	289	221	232	25.939	865	90	162	624	91	30	21	1883

... pendant le premier et 2e trimestre de 1813.

Ind. du trim.	Noms de princip. villes de fabr. ou des arrond.	Nombre de		Nombre d'ouvriers employés			Quantité de laine filée (en kgr.)	Fabrication			— Nombre de pièces de			Total.	
		fil. par méc.	mét. pour le tiss.	à la fil. méc. ou à la main	au tissage	autres mains-d'œuvres		Flanelle	Draps	Tricot	Coatings	Tire-taines	Frisards		Baey sargien et vla-minckx
1e tri-	Gand	5	48	131	83	131	7.339		108	140	69	57	32	24	430
mestre	Renaix		45		45	33		810							810
	Alost		10	3	8	6	730	30							30
	St.Nicolas		25	49	25	19	13.400	52			522	32			606
	Bassevelde		3	3	3	1	90	1			2	6			9
	Eecloo		23	44	23	14	658	71			70				141
		5	154	230	187	204	22.217	964	108	140	663	95	32	24	2026
2e tri-	Gand	5	48	131	83	131	8.200		120	145	76	60	37	29	467
mestre	Renaix		45		45	46		720							720
	Alost		10	3	8	6	880	42							42
	St.Nicolas		23	46	23	16	12.328	50			480	30			560
	Bassevelde		2	3	2		112				1		3	1	5
	La Clinge	6	7	25	13	12	1.018				49				49
	Eecloo		72	135	72	45	714	73			72				145
		11	207	343	246	256	23.252	885	120	145	678	90	40	30	1988
... pendant le 3e trimestre 1813.															
									72	81	108	65	101	94	521
3e tri-	Gand	8	45	74	60	33	5.759								
mestre	Renaix		45		45	46		720							720
	Alost		10	3	8	6	730	30							30
	St.Nicolas		25	49	25	19	3.410	53			530	34			617
	Bassevelde		4	6	4	2	150	3			5		4		12
	La Clinge	7	8	30	15	15	2.172				101				101
	Eecloo		24	45	24	15	717	74			71				145
		15	161	207	181	136	12.938	880	72	81	815	99	105	94	2146

(21)

DE GENTSE WOIJVERHEID BEGIN XIXe EUW

183

N. 2

ETAT DE SITUATION DE COTON ET DE LAINE (sic.)

Indication du tri- mestre	Noms des princip. villes de fabr.	Nombre de métiers pour le tissage	Nombre d'ouvriers employés		Nombre de pièces de flanelle commune	Total
			au tis- sage	aux autres mains- d'œuvres		
1er tri- mestre 1812	Renaix	49	49	60	760	760
2e tri- mestre 1812	id.	60	60	70	890	890
3e tri- mestre 1812	id.	80	80	86	1000	1000
4e tri- mestre 1812	id.	65	65	70	850	850
1er tri- mestre 1813	id.	52	52	58	790	790
2e tri- mestre 1813	id.	45	45	46	720	720

C. STATISTIEK VAN DE STAD GENT.

Evenals de vorige is deze statistiek integraal uitgegeven. Zij komt voor op een los blad papier, zonder handtekening en wordt bewaard op het *S.A. Gent, Serie K 2/1, bundel O.*

ETAT DE SITUATION DES FABRIQUES ET MANUFACTURES DE DRAPS ET AUTRES ETOFFES DE LAINE DE
TOUTE ESPECE

186

Epoques	Nombre de		Nombre d'ouvriers employés				Quantité de laine filée exprimée en Kylogrammes	Draps	Tricots	Fabrication. - Nombre de pièces de					Baey. sargien et vla- minx	Total des pièces fa- briquées
	Filat. par méca- nique	métiers pour le tissage	à la fi- lature par mé- canique ou à la main	au tissage	au autres mains- d'œuvre de la fa- brique	Coatings				Tirtaine dits Waer- school	Frisettes et frisardes	Flanelle				
1er sem. 1810	31	58	152	71	154	28.636	—	—	479	38	30	58	438	1.043		
2e sem. 1810	29	60	167	75	157	25.446	—	4	464	95	30	58	420	1.071		
1er sem. 1811	25	66	166	90	163	23.356	53	143	269	35	30	58	385	973		
2e sem. 1811	17	91	286	155	183	36.850	225	400	230	32	30	60	380	1.357		
1er sem. 1812	17	91	286	155	183	36.300	190	435	230	32	30	60	380	1.357		
3e trim. 1812	17	81	166	135	160	14.900	62	140	114	15	15	30	190	566		
4e trim. 1812	9	57	191	104	87	12.376	92	170	68	59	32	—	25	446		
1e trim. 1813	5	48	131	83	131	7.339	108	140	69	57	32	—	24	430		
2e trim. 1813	7	50	95	87	44	5.312	70	94	89	53	40	—	25	371		
3e trim. 1813	7	45	74	60	33	5.759	72	81	108	65	101	—	94	521		

H. COPPEJANS-DESMEDT

(24)

D. STATISTIEK VAN DE WOLBEDRIJVEN TE GENT
VAN 1 JANUARI 1810 TOT 30 JUNI 1811.

Deze statistiek, waarin de gegevens voor ieder afzonderlijk wolbedrijf te Gent werden opgenomen, is opgesteld aan de hand van de schriftelijke antwoorden, die door de betrokken nijveraars bij de politiecommissarissen werden ingediend. Daaruit werden alle gegevens die het voorwerp van de telling uitmaakten overgenomen. Zoals uit het nazicht van de tabel zal blijken, hebben de ondervraagde nijveraars sommige gevraagde inlichtingen niet verstrekt; daaronder zijn er enkele die het niet deden omdat zij voor een bepaalde vraag niet in aanmerking kwamen. In beide gevallen wordt de afwezigheid aan inlichtingen in de tabel aangeduid door een streepje. De totalen werden door ons opgeteld.

De bronnen zijn bewaard op het *S.A.Gent, Serie K 2/1, bundel O.*

TOESTAND VAN DE WOLINDUSTRIE TE GENT GEDURENDE DE
1e EN DE 2e SEMESTER VAN 1810 EN DE 1e SEMESTER VAN 1811.

Namen van de ondernemers	Mech. spinmach.			Weefgetouwen			Aantal werkl. voor het spinnen (mech. of met de hand)		
	1e sem. 1810	2e sem. 1810	1e sem. 1811	1e sem. 1810	2e sem. 1810	1e sem. 1811	1e sem. 1810	2e sem. 1810	1e sem. 1811
Lacombe	—	—	—	6	4	2	18	13	6
Van Beneden	2000	2000	2000	4	4	4	13	13	13
	streng.	streng.	streng.				2	2	2
Fr. Van Beneden	—	—	—	3	3	3	6	6	6
J.B. V.d. Vaeren	—	—	—	1	1	1	—	—	—
Plancke	—	—	—	1	1	1	—	—	—
Fr. Seghers	—	—	—	1	1	1	—	—	—
Pierre Bauwens	—	—	—	2	2	2	1	1	2
Jan Colyn	—	—	—	1	1	1	1	1	1
Camus	—	—	—	3	4	4	2	2	1
Leander de Vos	—	—	—	6	6	6	3	3	2
Thysebaert	—	—	—	2	2	1	1	1	3
Bruggeman	—	—	—	1	1	1	1	1	1
Bouché	—	—	—	4	4	3	4	4	2
Van Maldeghem	1	1	1	1	1	1	—	—	—
de Vetter	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Toeffaert Louis	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Toeffaert Jan	—	—	—	—	—	—	5	5	5
Seranne	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Waegeneire Fr.	2	2	2	—	—	—	3	3	3
Waegeneire G.	—	—	—	—	—	—	9	9	9
Bouvri	2	2	2	—	—	—	—	—	—
Garrée	—	—	—	2	2	2	—	—	—
de Coninck	2	2	2	—	—	—	4	4	4
Geeraerds	2	2	2	—	—	—	—	—	—
Van Wetter	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Driessens	5	5	4	7	7	5	16	16	12
Onghena	—	—	—	—	1	1	3	3	—
Sibille	13	7	1	10	5	2	36	18	8
Maes (Tuchthuis)	2	6	9	2	10	25	24	60	80
Totalen	29	27	23	58	60	66	152	165	160

Aantal werkl. voor het weven			Aantal werkl. voor de overige bewerkingen			Hoeveelheid ge- sponnen wol in kgr.			Aantal stukken		
1e sem. 1810	2e sem. 1810	1e sem. 1811	1e sem. 1810	2e sem. 1810	1e sem. 1811	1e sem. 1810	2e sem. 1810	1e sem. 1811	1e sem. 1810	2e sem. 1810	1e sem. 1811
6	4	2	2	2	—	2.200	1.300	600	88	54	24
4	4	4	1+	1+	1+	1.300	1.300	1.300	54	54	54
			4 j.	4 j.	4 j.						
3	3	3	1	1	1	686	686	686	24	24	24
1	1	1	7	7	7	300	300	270	18	18	16
1	1	1	—	—	—	—	—	—	8	6	9
1	1	1	—	—	—	—	—	—	9	33	33
2	2	2	—	—	—	300	300	300	75	75	75
1	1	1	—	—	—	400	400	400	26	26	26
3	4	4	1	1	1	300	300	300	104	104	100
6	6	6	2	2	2	500	500	500	100	100	100
1	1	1	—	—	—	150	150	150	25	25	24
1	1	1	—	—	—	300	300	300	20	20	20
4	4	3	—	—	—	650	650	350	24	24	18
4	4	4	—	—	—	300	300	300	61	61	61
—	—	—	30	30	30	700	700	700	—	—	—
—	—	—	30	30	30	700	700	700	—	—	—
—	—	—	12	12	12	700	700	700	—	—	—
—	—	—	10	10	10	300	300	300	—	—	—
—	—	—	—	—	—	600	600	600	—	—	—
—	—	—	—	—	—	600	600	600	—	—	—
—	—	—	—	—	—	400	400	400	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	700	700	700	—	—	—
—	—	—	—	—	—	600	600	600	—	—	—
—	—	—	30	30	30	600	600	600	—	—	—
7	7	5	6	6	3	4.000	4.000	2.500	150	150	94
1	1	1	—	—	—	—	—	900	12	12	13
20	10	5	12	6	2	12.000	6.000	2.600	240	120	50
5	20	54	6	15	30	350	3.060	5.500	10	160	237
71	75	99	154	157	163	29.636	25.446	22.856	1048	1066	978